

Lékař, který chtěl vyléčit lidstvo z válek

Václav Bednář

otištěno in: Hranický týden, květen–červenec 2015

Pozorovací nemocnice č.1 a MUDr. Emil Flusser

29. května 1915 upřesnil docent Dr. Ludwig Teleky, ředitel tzv. Pozorovací nemocnice č. 1 v Hranicích (K.u.K. Militärbeobachtungsspital Nr.1 in Mahr. Weisskirchen) rozdělení lékařů na jednotlivých odděleních.¹

Pozorovací nemocnice č. 1. vznikla jako součást c.k. rezervních nemocnic v Hranicích v druhé polovině října 1914. Vznikala rekordním tempem v nynějších Kasárnách gen. Zahálky v budově c.k. Vyšší vojenské reálky a přilehlých staveních od 3. října 1914, kdy byly z Hranic odstěhovány do Rakouska c.k. Vyšší vojenská reálka a jízdní kadetka. Koncem října 1914 se tím Hranice přeměnily v obrovskou rakousko-uherskou vojenskou rezervní nemocnici. Obsadila všechny hranické školy, tehdejší zeměbranecká kasárna a část továrny na ohýbaný nábytek „MUNDUS“. V objektu c.k.jízdní kadetní školy a okolních kasárenských budovách byla současně se zřízením Pozorovací nemocnice (původně se jí říkalo Sanitární stanice) č. 1 zřízena také Stanice nemocných a raněných.

Rada města, vedená starostou Ludvíkem Popem, měla právem hlavu plnou starostí co dál. Na dnešní poměry neuvěřitelně rychlé řešení se našlo díky výstavbě barákového tábora, který do jara 1915 dokázal v kasárnách a jejich okolí vystavět hranický stavitel Václav Jonáš. Poté byly objekty rezervních nemocnic soustředěny v jednom místě, což poněkud snížilo nebezpečí rozšíření hromadných infekcí ve městě

Zápis v Knize nařízení ředitele Pozorovací nemocnice č.1. z 29. května 1915 uvádí mezi 6 asistenčními lékaři tyfového oddělení, jehož primářem byl císařský lékařská rada Dr. Heinrich Boral, i 27- letého MUDr. Emila Flussera.²

Emil Flusser, narozený 4.5.1888 v městečku Křivoklát v Čechách, byl židovského původu. Základní vzdělání získal na židovské škole ve Voticích na Benešovsku. Tamní židovská obec patřila k nejstarším v Čechách. Její historik, pražský stomatolog a odborný spisovatel MUDr. Vilém Klein (1869 Votice – 1940 Praha) uvedl, že „*dle doslechu je prý votická obec starší než židovská obec pražská.*“³

Zdá se, že Flusserové měli ve Voticích dobré zázemí. Prosperující obchod ve Voticích provozoval Leo (Lev) Flusser, který v letech 1897 – 1918 vlastnil dům č.p. 175 v křesťanské části města.⁴

V r. 1929, kdy MUDr. Vilém Klein historii votické židovské obce vydal, je MUDr. Emil Flusser již uváděn na druhém místě mezi „*významnějšími žáky bývalé školy židovské ve Voticích*“ a rovněž mezi spisovateli, kteří tuto školu absolvovali.⁵

Kde Emil Flusser absolvoval středoškolské vzdělání se mně zjistit nepodařilo. Po maturitě pokračoval v Praze ve vysokoškolských studiích medicíny. Promoval na lékařské fakultě německé Karlo-Ferdinandovy univerzity v Praze r. 1913. Pražská univerzita byla

¹ SOKA Přerov, archiv rezervních nemocnic Hranice, Kniha nařízení ředitele Pozorovací nemocnice č.1

² Dr. Flusser byl do Hranic povolán c.k.erárem 9.11.1914 Je uveden v seznamu lékařů Sanitární stanice z poloviny listopadu 1914 v Knize nařízení ředitele Pozorovací nemocnice č. 1

³ MUDr. Vilém Klein: Dějiny Židů ve Voticích (1929) str. 706, přístupno online: <http://www.ceskasibir.cz/dok/ZideVotice.pdf>

⁴ MUDr. Vilém Klein str.714 a 727

⁵ MUDr. Klein str. 722

v době jeho studii rozdělena na českou a německou část, mezi kterými panovala nacionální nevraživost. Rozdělení vedlo k mnoha těžkostem, i k velkým změnám profesorského sboru obou „národnostních“ univerzit.

Albert Einstein v Praze

Jedním z nových profesorů německé Karlo-Ferdinandovy univerzity byl Albert Einstein. Einstein s tehdejší manželkou Milevou, rozenou Marićovou a dvěma syny, přijel do Prahy 15. dubna 1911. Praha s rozjitřenými národnostními spory manžele Einsteinovy nenadchla. Jako řádný profesor teoretické fyziky německé univerzity Einstein v Praze působil něco přes rok. Do července 1912. Přesto je doba Einsteinova pražského pobytu považována za významný předěl jeho badatelské anabáze k vytvoření obecné teorie relativity.

V roce 1999 vybral respektovaný časopis Time Alberta Einsteina za „Osobnost století.“ Je po něm pojmenována planetka, fotochemická jednotka, chemický prvek atd., atd. Albert Einstein je bezesporu marketingovým pojmem současnosti.

Již při příjezdu do Prahy byl Einstein mladou, oslnivě zářící, hvězdou světové fyziky. Stal se jí roku 1905, který byl i zásluhou obětavé a nezištné spolupráce srbské manželky, označen za Einsteinův zázračný rok (*Annus mirabilis*) 26letý vědec tehdy publikoval tři zásadní vědecké práce. Na téma fotoelektrického jevu, Brownova pohybu a speciální teorie relativity.

Snaha přilákat Einsteina do Prahy měla logické opodstatnění. V letech 1867 – 1895 zastával místo profesora experimentální fyziky na pražské univerzitě rodák z brněnských Chrlic Ernst Mach (1838 – 1916). Špičkový badatel, pokoušející se o sjednocení různých vědních oborů. Mach se odborně věnoval fyzice, chemii, filozofii, fyziologii i psychologii. Je považován za jednoho z předchůdců teorií relativity.

Einstein měl oživit a ještě zvýšit výtečnou pověst katedry experimentální fyziky z doby Machova působení. Pozvání Einsteina do Prahy iniciovali bývalí žáci Ernsta Macha. Především Machův asistent, skvělý matematik Georg A. Pick (1859 - 1942). Einstein se s Pickem sprátelil a využíval jeho erudice při řešení matematických výpočtů pokusů, jejichž cílem bylo potvrzení obecné teorie relativity.⁶

Po příjezdu Einsteina do Prahy byl dosavadní kabinet teoretické fyziky Karlo-Ferdinandovy univerzity přejmenován na Ústav teoretické fyziky Karlo-Ferdinandovy univerzity. Einstein byl jmenován jeho přednostou. Šéf ústavu dostal očekávání svých obdivovatelů. Během pražského pobytu napsal 11 vědeckých prací, z nichž část byla zasvěcena výzkumům rodící se teorie obecné relativity.

Einstein a MUDr. Flusser

Pro naše vyprávění je nejdůležitější, že s Einsteinem se v Praze seznámil zvědavý medik Emil Flusser. Kdy a kde není známo. Dovolím si spekulovat, že pramenem jejich přátelství byl židovský původ. V pobytové přihlášce na pražském policejním ředitelství z 1.9. 1911 v rubrice „Vyznání náboženské“ Einstein uvedl: „*Mojžíšovo*“. Přitom je známo, že ačkoliv tatínek i maminka byli židovského původu, malý Albert navštěvoval katolickou obecnou školu a k židovské tradici se nehlásil. U synů i manželky kolonku o vyznání nevyplnil.⁷

⁶ Výklad o vědecké práci Alberta Einsteina v Praze jsem čerpal z článku: „Před 100 lety přednášel na Univerzitě Karlově Albert Einstein“ online: <https://www.natur.cuni.cz/fakulta/aktuality/pred-100-lety-prednasel-na-univerzite-karlove-albert-einstein-1>. Zasvěceným čtenářům se omlouvám, za laický a možná i nepřesný výklad

⁷ Příloha č.2 Policejní přihláška Alberta Einsteina z 1.9.1911 <https://www.natur.cuni.cz/fakulta/aktuality/pred-100-lety-prednasel-na-univerzite-karlove-albert-einstein-1>

Vztahem MUDr. Emila Flussera a Alberta Einsteina se zabývá ve své diplomové práci „MUDr. Emil Flusser – dětský lékař jako posel humanity“ Markéta Löwová, studentka Jihočeské univerzity.⁸

Markéta Löwová uvádí, že Albert Einstein „měl k Čechám blízko a s MUDr. Emilem Flusserelem ho pojilo přátelství založené na bázi úcty... Emil Flusser se podle tvrzení pamětníků objevil na přednáškách německého akademika Einsteina. Jak daleko jejich přátelství sahalo, se můžeme dnes pouze domnívat. Ale komu jinému, než člověku, který na dění ve světě sdílel stejné názory, by dal MUDr. Emil Flusser nabídku k napsání předmluvy k jeho do jisté míry pacifického díla *Válka jako nemoc*?“⁹

Pražská židovská komunita tvořila začátkem XX. století svěbytnou intelektuální skupinu. Její členové se pravidelně setkávali. Einstein, Pick i Flusser byli židovského původu. Přednosta Ústavu teoretické fyziky si teprve v Praze, kde kulisu česko – německých nacionálních sporů vytvářel mrazivý antisemitismus, uvědomil, že narodit se v židovské rodině může být nebezpečné i v době, která již zdánlivě překonala předsudky středověku. O třicet let později už z trojice žil pouze Albert Einstein. Georg A. Pick, stejně jako Emil Flusser se stali obětí holocaustu.

Pediatr MUDr. Emil Flusser

Po promoci zůstal Emil Flusser v Praze. V hlavním městě Království českého působil jako praktický lékař do 9.11.1914, kdy byl z úřední moci c.k. eráru poslán do Hranic. Flusser byl velice citlivý člověk. Svědectví o MUDr. Emilu Flusseovi se zachovala v Českých Budějovicích, kde od 1929 až do deportace nacisty, pracoval jako pediatr. Pamětníci na něho vzpomínali jako na vynikajícího odborníka s láskyplným vztahem k dětem.:

„MUDr. Emil Flusser ordinoval v ordinaci naproti dnešní budově Českého rozhlasu. Odsud léčil své dětské pacienty a konejšil mnohdy vyděšené rodiče. Práce s dětmi ho uklidňovala a hlavně naplňovala. Mnohdy v ní hledal útočiště od problémů. Nikdy nepodcenil sebemenší vzlykání a pozorně vyslechl trápení svých dětských pacientů. Vždyť podle svého přesvědčení napsal o své prvotině „Pokusil jsem se už v té malé knížce z roku 1928 ukázat, jak můžeme dospět k pochopení všeho, co se skrývá za křikem a žalováním maličkého tvora“.¹⁰

Tyfové oddělení Pozorovací nemocnice č. 1

Flusserovo hranické pracoviště, tyfové oddělení Pozorovací nemocnice č.1, bylo umístěno ve střední části 1. poschodí budovy Vyšší vojenské reálky. Na hodně poškozeném plánu nemocnice z roku 1915 jsou místnosti, vyhrazené léčení tyfové nákazy, označené čísly 57. – 63. Utrpení a početná úmrtí mladých mužů, přivážených do Hranic především z haličského bojiště, na pozdějšího dětského lékaře hluboce působily. Do 1.9.1915 na oddělení zemřelo 220 pacientů na břišní tyfus a v létě 1915 začali umírat další nešťastníci i na tyf skvrnitý. První z nich byl František Wojtula, 24letý voják c.k. pěšího pluku č.56 z haličské Milowky, který zemřel 26.7.1915 a je pochován v hranickém mauzoleu.

Personální složení lékařského sboru na tyfovém oddělení je známo pouze k výše uvedenému datu 29. května 1915. Primář, císařský zdravotní rada Dr. Heinrich Boral, se narodil ve válečném roce 1866 v Dolině u haličského města Stanislawów (od r. 1962 Ivano-Frankivsk na Ukrajině). Promoval na lékařské fakultě Vídeňské univerzity 1891 a před 1.

⁸ In-line: http://theses.cz/id/fnmaqi/Marketa_Lowova_DP.pdf

⁹ Markéta Löwová str. 45 Flusserovo zásadní dílo vyšlo v roce 1932

¹⁰ Markéta Löwová citované dílo str. 12. Zkušenosti s praxí dětského lékaře zobecnil MUDr. Flusser německy v knize: „Der schreiende Säugling,“ (Křičící kojeneček) v roce 1928.

světovou válkou byl hlavním lékařem sanatoria Gardone v Itálii. Do Hranic přijel 16.10. 1914 a byl jmenován primářem tyfového oddělení a současně zástupcem ředitele Pozorovací nemocnice č. 1.

Asistenčními lékaři kromě Emila Flussera byli: Dr. Sigmund Aldor (1870), Dr. Norbert Andermann (1888), jeho manželka Dr. Anna Andermannová – Lwow (1888), Dr. Karel Pick (1888) a Dr. Johann Goldfeld (1865) Jako dietní lékař na oddělení pracoval Dr. Heinrich von Malsburg (1865).

Dr. Sigmund Aldor se narodil v maďarském Györu, promoval 1900 ve Vídni, kde také až do začátku 1. světové války pracoval. Manželé Anna i Norbert Andermannovi pocházeli z Haliče. Oba promovali ve Vídni. Norbert roku 1912, jeho stejně stará manželka 1914. Před nástupem do Pozorovací nemocnice v Hranicích pracovali ve vídeňské Všeobecné nemocnici. Dr. Norbert Andermann od roku 1912 jako chirurg. Dr. Anna Andermannová jen 3 měsíce v roce 1914 jako sekundární lékařka. Na podzim 1915 byli manželé přeloženi do tehdejší Válečné nemocnice v Olomouci. Dr. Karel Pick se narodil v Chrudimi, promoval v Praze r. 1913 a až do povolání do Hranic na přelomu října a listopadu 1914 byl lékařem pražské Všeobecné nemocnice. Dr. Johann Goldfeld byl rodákem z haličské Stanislawi. Promoval 1891 ve Štýrském Hradci a před začátkem 1. světové války vykonával funkci rentgenologa v Černovicích na rakousko-uherské Bukovině, dnes v Ukrajinské republice. Dr. Heinrich von Malsburg byl rodákem z Przemyslan v Haliči. Před 1. světovou válkou pracoval jako železniční i obecní lékař v nedalekých Brzezanech.

Další životopisné údaje o spolupracovnících Dr. Emila Flussera se mně zatím soustředit nepodařilo a je to škoda. Tísňivé prožitky z léčení nemocných, postižených epidemií břišního nebo skvrnitého tyfu lékaře zcela jistě profesionálně i lidsky poznamenaly. Jejich další životní osudy určitě nebyly jednoduché tím spíše, že jejich příjmení naznačují židovský původ.

Flusser a Edith Steinová

Židovský původ se stal osudným Dr. Emilu Flusserovi i o tři roky mladší německé dobrovolné zdravotní sestře, která s Flusserelem na oddělení pracovala. Jmenovala se Edith Steinová (1891 – 1942). Od r. 1998 je známá také jako Svatá Terezie Benedikta od Kříže. Edith Steinová pracovala v Hranicích, převážně na tyfovém oddělení Pozorovací nemocnice č. 1, od 7. dubna do 1. září 1915. Její vzpomínky na půl válečného roku, který prožila v Hranicích, Hranický týden již otiskl a medailon Edith Steinové lze najít i na webu MIC Hranice Významné osobnosti Hranic.

22 roků před blahořečením Edith Steinové ji její sestra, Dr. Ema Bibensteinová, zapsala do seznamu obětí a hrdinů holocaustu Yad vashem v Jeruzalémě. Stalo se tak 29.6. 1976. Dr. Ema Bibensteinová tehdy žila v New Yorku.¹¹

Flusserovo hranické zjištění

MUDr. Emil Flusser si v průběhu náročné služby na tyfovém oddělení povšiml, že i vyléčené infekce měly dlouhodobé následky. Zatěžovaly psychiku pacientů v dalším životě mnohdy více než viditelná zmrzačení. Ještě v Hranicích MUDr. Flusser zpracoval o svých zkušenostech článek, který vyšel v odborném vídeňském časopise *Wiener medizinische Wochenschrift* Dr. Flusser v článku popsal psychózy při válečném tyfu. Na řadě příkladů

¹¹ Foto záznamu Edith Steinové v památníku Yad vashem lze najít na webu VA Hranice: stránky <http://vojenskaakademiehranice.ic.cz>

doložil, že „... nejčastější obraz psychózy při rekonvalescenci po tyfu je setrvávání na blouznivých zážitcích s konfabulacemi a patologickými myšlenkami, vyjadřovanými v horečce...

Nápadně často nemocní vyjadřují jedinou blouznivou ideu, jejíž obsah obvykle vychází z válečných zážitků... (V řadě případů) nacházíme otupení s nápadným oslabením etického citění.“¹²

Zjištění, ke kterému dospěl v našem městě, znepokojovalo MUDr. Emila Flussera i po návratu do obvyklého civilního života po skončení války. Pochopil, že psychóza mas, vyvolaná válkou, má hodně společných rysů s hromadnými epidemiemi. Mrzačí nejen těla, ale i duše přeživších. Považoval za svou povinnost vykřičet do světa, že léčení nemocných a zmrzačených obětí válečných šílenství je sice záslužná, ale v podstatě marná snaha lékařů pomoci lidstvu. Byl jedním z prvních odborníků, kteří se obrátili na své kolegy lékaře s naléhavou výzvou, aby se pokusili léčit již příčiny válek

Kromě skvělého lékaře se z něho stal neméně dobrý odborný spisovatel. Nevíme, jestli si Einstein a Flusser dopisovali i v době 1. světové války. Na štěstí jsou dostupné jejich protiválečné názory. Je udivující, do jaké míry jejich postřehy souznívaly.

Einsteinovo: „Nerušte mé kruhy !“

Těsně před začátkem 1. světové války se Einstein i s rodinou vrátil se do rodného Německa. Byl jmenován profesorem fyziky na Berlínské univerzitě. Současně se stal ředitelem Fyzikálního ústavu císaře Viléma a členem Pruské akademie věd.

Od tak společensky angažovaného vědce se očekávalo, že veřejně podpoří vstup Německa do Velké války. Einstein, solitér v osobním i vědeckém životě, si uchoval zdravý úsudek.¹³

Netajil se odporem a výsměchem vůči militaristickému šílenství, které zachvátilo jeho okolí. Podobně jako dohlédl až za hranice Newtonovy fyziky, předběhl svou dobu i ve schopnosti předvídat důsledky rozhodnutí mocných politiků „vyřešit“ dobové problémy Evropy válkou. Vytušil, že Velká válka, vítaná r. 1914 i nemalou částí respektovaných vzdělanců obou válečných uskupení, zahubí miliony zdravých a vzdělaných Evropanů a uvrhne mnohé evropské národy hluboko do temné minulosti. K potlačení humanistických ideálů, slepé nenávisti, zotročení a k ještě hrůznějším válkám. Předvídal, že Evropa přestane být kontinentem, spojovaným do roku 1914 s termínem „pokrok lidstva“

19. srpna 1914, krátce po zahájení 1. světové války, Einstein napsal jednomu ze svých přátel:

„V takových dobách si uvědomujeme, k jak smutnému biologickému druhu patříme. Nadále se v klidu věnuji svému bádání a pocituji pouze soucit a znechucení.“¹⁴

Einstein nemluvil do větru. Jako by k válce ani nedošlo, pokračoval ve výpočtech a pokusech, potvrzujících správnost teorie obecné relativity. V listopadu 1915 pronesl v Pruské

¹² Emil Flusser, „Über Psychosen beim Kriegstypus,“ *Wiener medizinische Wochenschrift* 1915, 1447-1455

¹³ Einstein si své „solitérství“ uvědomoval. Svědčí o tom jeho sebekritický výrok: „Jsem jako kůň v jednospreží, nehodím se ke společné práci. Nikdy jsem nenáležel celým svým srdcem ani vlasti, ani státu, ani kruhu svých přátel, ba dokonce ani vlastní rodině. Tyto svazky se vždy prolínaly s pocitem samotářství, a touha po odpoutání a uzavření sám v sobě vzrůstá rovnoměrně s věkem.“ Současná psychiatrie přiřadila k Einsteinovu solitérství odborný termín Aspergerův syndrom.

¹⁴ Martin Gilbert: První světová válka – úplná historie, vydalo nakladatelství BB/art s.r.o. 205 str. 77 Einsteinův postoj připomíná příběh jeho geniálního starořeckého předchůdce Archimédése ze Syrakus (287 – 212 př. n.l.), který byl zabit římským vojákem při obraně rodné města poté, co ho odmítl následovat, dokud nedořeší matematický problém. Věta, kterou před zabitím Archimédés údajně žoldákovi řekl, je od té doby citována: „Noli turbare circulos meos!“ (Žádám tě, neruš mi mé kruhy !)

akademii věd sérii přednášek, završených rovnicí, nesoucí od té doby jeho jméno. Zapsal ji v podobě $m = L/c^2$. Dnes ji každý středoškolák zná v tvaru $E=mc^2$.

Obecná teorie relativity zabezpečila vědci Einsteinovi nesmrtelnost. Jeho okamžik slávy na neštěstí přišel ve chvíli, kdy na jedenácti frontách tří kontinentů zbytečně umíraly miliony lidí. Člověk Einstein tuto všelidskou tragedii neuměl a nechtěl přehlédnout. Stal se jedním z nejznámějších a nejodvážnějších představitelů pacifistického hnutí, ačkoliv si byl dobře vědom, že místo poct a oslav se dočká nenávisti mocných a davů, které mocní tehdejšího světa šířením nacionalistických ideologií zmanipulovali.

Manifest Evropanům

V říjnu 1914 podepsal Einstein protiválečný „Manifest Evropanům“, jehož autorem byl jeho kolega, profesor fyziologie na berlínské univerzitě, vynikající kardiolog Georg Friedrich Nicolai.¹⁵

Manifest vyzýval všechny, které Goethe kdysi nazval „dobrymi Evropany“, aby sjednotili úsilí k zastavení války:

„Nesmíme se vzdávat naděje, že kdyby promluvili jedním hlasem, dokázali by i dnes přehlušit hluk zbraní, obzvláště, kdyby se k nim připojili ti, kdo se už těší proslulosti a autoritě.“¹⁶

Výzva, směřovaná v Berlíně především k jeho vysokoškolským profesorům, se minula účinkem. Ale Nicolai, stejně jako Einstein, v protiválečných aktivitách nebojácně pokračovali.

16. listopadu 1914 založili Spolek Nová vlast (Bund Neues Vaterland), jenž vyzval k okamžitému uzavření spravedlivého míru bez anexí a k vytvoření poválečné organizace, jež by měla za cíl zabránit dalším válkám. Úspěch znovu nepřišel. Naopak se dostavila odvěta ze strany vlády. Nepohodlný spolek byl rozpuštěn a Nicolai dokonce musel z Německa uprchnout.

Krvavá válka pokračovala a prohlubovala pesimismus Einsteina nad budoucími výhledy Evropy. 25. března 1915 se v dopisu z Berlína ptal přítele a pacifisty na druhé straně fronty, spisovatele Romaina Rollanda: *„Dopustíme, aby – až budou potomci sčítat výsledky, jichž dosáhla ve svém vývoji Evropa – lidé tvrdili, že jsme po třech stech letech namáhavého kulturního úsilí nedospěli dále než k nahrazení náboženského fanatismu šílenstvím nacionalismu? Dnes se na obou bojujících stranách dokonce i vědci chovají, jako by před osmi měsíci ztratili hlavu.“¹⁷*

Ani geniální fyzik netušil, že se dožije let, kdy šílené zabíjení milionů nevinných lidí nacisty a komunisty, mnohonásobně předstihne běsnění středověkých Velkých inkvizitorů...

MUDr. Flusser po odchodu z Hranic

Poslední záznam o působení Emila Flussera v Hranicích se vztahuje ke 4. září 1915. kdy mu byla proplacena částka 107 korun¹⁸

Někdy na podzim 1915 MUDr. Flusser z Hranic odešel. Pozorovací nemocnice č. 1 i Stanice raněných a nemocných byly 26.9.1915 zrušeny. Lékaři, vykonávající službu v těchto

¹⁵ Georg Friedrich Nicolai -původně Lewinstein (1874 Berlín – 1964 Santiago de Chile) absolvent lékařské fakulty Berlínské univerzity, novátor elektrokardiografie. Autor protiválečných publikací, později nesmiřitelný odpůrce nacismu, Již v roce 1922 emigroval do Jižní Ameriky. Pracoval a učil nejprve v Argentině, později v Chile.

¹⁶ Martin Gilbert str. 152

¹⁷ Martin Gilbert str. 200 - 201

¹⁸ Záznam o proplacení částky 107 K v Hlavní účetní knize Pozorovací nemocnice č.1 SOKA Přerov

zařízeních, byli přemístěni do jiných vojenských nemocnic. Většina kasárenských budov byla uvolněna a navracena původním vojenským internátním školám: Vyšší vojenské reálce a Jízdní kadetce. Velení hranických rezervních nemocnic, soustředěných od podzimu 1915 hlavně v barákovém táboře, převzal plukovní lékař Dr. Ernst Staniek.

V archivu nemocnic se mně podařilo najít několik dokumentů o přeřazení lékařského i zdravotnického personálu rezervních nemocnic z Hranic na nová místa určení. U MUDr. Emila Flussera jsem ale žádný rozkaz o přemístění z Hranic nenašel. Domníval jsem se, že se o svých putováních po válečných nemocnicích v letech 1914 – 1918 Flusser zmíní v knize „Válka jako nemoc.“ Ale autor se věnoval odborně - filozofickým důsledkům válek a byl natolik skromný a taktní, že vynechal popis vlastního života v době války.

Do civilní lékařské praxe se po odvolání z Hranic nevrátil. O jeho osudech v letech 1914 - 1918 referuje Markéta Löwová.:

„Po čtyři roky první světové války sloužil na frontě i v sanitních etapách. Zároveň byl delší dobu v celkem záviděníhodném postavení osobního doktora jednoho vysokého velícího důstojníka.

S ironií vzpomíná i na to, jak pomáhal úředníkovi štábu c.k. armády vypracovávat pro ministerstvo války ve Vídni zprávy o bojích u Venetta Vittoria, kde v listopadu 1918 útočila italská armáda už jen proti prázdným zákopům, které jejich obránci opustili. Po 28. říjnu se už i na Piavě vědělo, co se děje v Praze, a jednotky se vracely do vlasti, každý jak uměl...“¹⁹

MUDr. Flusser na válečné hrůzy nezapomněl

V listopadu 1918 válka skončila. Emil Flusser se konečně stal civilním lékařem. Vše nasvědčovalo, že povede obvyklý život spokojeného příslušníka středních vrstev. Roku 1920 se v Lounech oženil s Emmou Glaserovou. Byla o devět let mladší, pocházela z židovské, dobře situované rodiny. Jejím příbuzným nejspíše byl i významný politik a právník JUDr. Julius Anton Glaser (1831 – 1885). V letech 1871 – 1879 ministr spravedlnosti v rakouské části Rakousko – uherské monarchie.

Manželům Flusserovým se narodili tři synové. Petr (1921) a dvojčata František a Jan (1924). Rodině zdánlivě nic nebránilo prožívat roky štěstí. Ale Emilu Flusserovi se nepřestávaly vracet hrůzné vzpomínky na útrapy tisíců pacientů, kteří prošli ve válečných letech jeho rukama. Trápil se poznáním, že lidstvo je nepoučitelné

„Poměry v decimované Evropě v MUDr. Flusserovi vyvolávaly stále větší obavu z příští války.“²⁰

Citlivý pozorovatel poválečných poměrů, jakým MUDr. Flusser nepochybně byl, měl již ve dvacátých letech XX. století dost důvodů strachovat se, co přinesou budoucí časy.

Versailleský systém poválečných smluv, jehož deklarovaným výsledkem mělo být zajištění míru a stability, uvalil na poražené státy a především Německo, nesmyslně mnoho ponižujících omezení a reparací. Neumožnil vládám poválečné demokratické Výmarské republiky, aby stabilizovaly ekonomické i politické poměry. Tendence po revanši v Německu rok od roku rostla. Jak to v podobných dobách bývá, objevili se falešní proroci, kteří sebevědomě hlásali, že znají rychlou a snadnou cestu k všenápravě.

V roce 1925 vydal vysloužilý kaprál císařské německé armády Adolf Hitler pamflet „*Mein Kampf*,“ otevřeně vyzývající Němce k rozhodnému boji proti poválečným mírovým smlouvám, k znovuvyzbrojení, odplatě a získání rozsáhlých území předválečného císařství, o které Výmarská republika přišla.

Budoucí „Vůdce“ neváhal označit i údajného viníka německé válečné katastrofy. Nebyl jím císař Vilém II. a generálové z jeho generálního štábu, kteří zavlekli císařství do

¹⁹ Markéta Löwová str. 22

²⁰ Markéta Löwová str. 22

absurdní války. Hitler zneužil svobody slova, kterou několik let později, po získání moci, zatrl, a začal Němcům „dokazovat“, že kdyby bylo v roce 1918 zlikvidováno „*pouhých několik tisíc německých Židů, Německo by dokázalo porážku odvrátit*“ Hitlerova barbarská „doporučení“ prošla bez soudních důsledků, což pro německou demokracii nic dobrého nevěstilo.

Přehlédl péči německých židovských lékařů, kteří mu navrátili zrak po plynovém útoku a v průběhu války obětavě léčili jeho zranění. Nechtěl nic vědět o hrdinství statisiců německých Židů na různých frontách Velké války. Zneuctil i památku 12.000 německých Židů, kteří v 1.světové válce položili život, aby Německo zvítězilo.

Ve stejném roce 1925 se ozval i pacifista Einstein. Byl znepokojen nejen růstem antisemitismu, ale také násilnými změnami hranic států, kterých se po uzavření poválečných smluv dopouštěly vítězné i nově vzniklé nástupnické země (odtržení Rijeky od Jugoslávie Itálii 1919, okupace litevského Vilniusu Poláky 1920, nebo naopak Klajpėdy ve východním Prusku Litvou 1923.)

Einstein se spojil s uznávaným představitelem nenásilného odporu Mahátmou Gándhím (1869 – 1948) a s dalšími pacifisty a vydali Manifest proti branné povinnosti.

Ani pediater MUDr. Flusser již nemohl déle mlčet. Chopil pera a začal burcovat proti utrpení bezmocných a válkám..

MUDr. Flusser ve Voticích a v Českých Budějovicích

Trvalo skoro desetiletí než se MUDr. Flusser s rodinou definitivně usadil. Stalo se tak r. 1929, kdy přijal místo dětského lékaře v Českých Budějovicích. V Českých Budějovicích MUDr. Flusser ordinoval již po skončení 1. světové války. Po sňatku s Emmou žili novomanželé Flusserovi v kraji nazývaném Česká Sibiř. Ve středočeských Voticích. kde asi měla příbuzné i paní Ema. Jakýsi Sigmund Glaser provozoval ve Voticích velkoobchod s peřím, vlnou a kůžemi a do r. 1917 vlastnil dům č.p.16. Dům č.p. 175 do r. 1926 spoluvlastnila paní Ludmila Glaserová.

MUDr. Flusser ve Voticích pracoval jako dětský lékař a zahájil kariéru odborného spisovatele. Roku 1928 vydal v mnichovském nakladatelství Urban und Schwarzenberg drobnou knihu: „*Der schreiende Säugling*“ (Křičící kojeneček)

Autor o své prvotině napsal:

„Den co den, každou z hodin se střetávám s požadavkem objasnění, co je důvodem pláče bezmocných malých dětí. Ve svém... spise jsem se snažil ukázat, jak se dá odhalit původní příčina pláče a nářku malého stvoření.“

Pediater Flusser objasňoval hlasité projevy svých maličkých svěřenců, aby pomohl jejich rodičům. Přitom měl stále v hlavě poselství, kterým chtěl oslovit lékaře na celém světě:

*„Za války lidé na frontě i v domovech bezmocně trpí stejným způsobem jako dítě či zvíře...Jsem, co by pediater, bezradný do téže míry jako laik, když se ocitám tváří tvář takovému šílenství, takovému **mentálnímu onemocnění, jakým je válka**. Ale mým posláním je, abych rozpoznal, co se skrývá v pláči a nařikání. Shledávám se s bezmocně a nevinně trpícími lidmi, a proto jsem se odvážil vstoupit na pole, které má, možná, blíže k jiným oborům, než k tomu mému. Odvážil jsem se, neb slyším to nařikavé volání o pomoc a má snaha o její poskytnutí snad bude přínosnější než pouhé nicnedělání...Nechť si lékaři uvědomí, že jsou zde proto, aby pomáhali nemocným.“²¹*

(Konec 5. části)

²¹ Emil Flusser: Krieg als Krankheit str. 149 – 150, z němčiny přeložila Markéta Löwová

Válka jako onemocnění

V roce 1932 vydal MUDr. Emil Flusser své životní dílo: „Krieg als Krenheit.“ (Válka jako onemocnění) Ačkoliv se jednalo o závažné poselství, vyšla kniha v málo známém nakladatelství Paula Riecherta v městě Heide, počtem obyvatel srovnatelným s Hranicemi, ve spolkové německé zemi Šlesvicko-Holštýnsko. Autor v knize prokázal, že kromě odborných lékařských znalostí disponuje hlubokým poznáním filozofickým, etickým, historickým i politologickým.

Na 150 stranách textu autor neúnavně opakoval názor, že válka je druh duševního onemocnění, že proto *zejména lékaři* mají nejen odbornou, ale především morální povinnost, toto závažné onemocnění léčit. Na příklad na str. 107 se Emil Flusser podivuje, že zatím co v krásné literatuře je válka jako druh duševního onemocnění mnohokrát zobrazena, odborný lékařský posudek této nebezpečné epidemie „davů“ chybí.

Nezbytnost, aby lékaři převzali odpovědnost za léčení příčin válek Flusserovi vyplynul ze zkoumání historie válek. Zjistil, že pokud k válce dojde, je víc než pravděpodobné, že její infekce nakazí i samotné ušlechtilé poslání lékařů.

Při čtení tohoto postřehu z 20 strany Války jako onemocnění šokuje jasnozřivost Emila Flussera. Na tragickém osudu jeho samotného, manželky Emmy, tří synů i dalších 30 členů širší rodiny, se podíleli nacističtí lékaři - vrazi. Vše se smutně proslulým, nikdy nepotrestaným „Andělem smrti“, doktorem medicíny, ale také filozofie, Josefem Mengelem (1911 – 1979). Aby ironiím života bylo učiněno zadost, právě z malého severoněmeckého města Heide, kde Flusser vydal knihu, jež se stala jeho odkazem, se narodil další z nepotrestaných nacistických lékařů. Neurolog a psychiatr Carl Heinz Rodenberg (1904 – 1995), ředitel nacistického Ústředního úřadu pro boj proti homosexualitě a interrupcím.

Jak naznačuje titul, MUDr. Emil Flusser napsal knihu v němčině. Lze říci, že vyšla v hodině dvanácté. Roku 1932 již vrcholil Hitlerův boj o uchvácení politické moci v Německu. Jeho nedílnou součástí byl nenávislný antisemitismus. Světová hospodářská krize, devastující Německo ještě více než země považované za vítěze 1. světové války, nacistům umožňovala, aby útočili na bohatství německých židovských podnikatelů.

V roce 1932 se konaly prezidentské volby, Hitler se přihlásil jako protikandidát dosavadního prezidenta, maršála Paula von Hindenburga, nacionalistickou propagandou vydávaného za neporaženého vojévůdce 1.světové války. Přímý souboj kaprála se staříčkým maršálem ve druhém kole sice Hitler prohrál, ale volební kampaň mu umožnila letecky cestovat po celém Německu a šířit myšlenky „zdravého německého národa“, který vytvoří „zdravou německou ekonomiku.“ To, podle Hitlera a jeho působivé hlásné trouby Dr. Josepha Goebelse, nebylo možné, pokud měli část hospodářského bohatství země v rukou Židů. Trumfem v rukou Hitlera byl hluboký strach německé veřejnosti z ruského bolševismu. Nacistická propaganda umně spojovala antisemitismus s antibolševismem.

Jedním z běžně užívanějších plakátů nacistů ve volebních kampaních třicátých let bylo „zobrazení obřího hada, který vypouští jedy bolševismu, inflace, údajné válečné viny, Versailles a teroru. Hlava tohoto hada, který je sám o sobě symbolem zla, byla poznamenána Davidovou hvězdou. Byl probodnut mečem, což mělo naznačit, že omezení moci Židů (a možná jejich smrt) by vyřešilo všechny problémy.“²²

Osudy knihy Válka jako onemocnění

Knih „Krieg als Krankheit“ byla nacisty ihned po vydání připsána do seznamu knih určených k likvidaci. V době, kdy Hitler a jeho kumpáni vyzývali německý národ k boji za změny poválečných hranic, si jakýsi MUDr. Flusser, již podle jména Žid, dovolil napsat:

²² Robrt Gellately: Lenin, Stalin a Hitler – Věk sociální katastrofy vydalo nakladatelství a vydavatelství VOLVOX GLOBATOR Praha 2012 str.267

„Každý občan, který nechce propadnout nejtěžšímu otroctví, jež ho nutí buď zabít, či se nechat zabít, musí se zřítí zájmu o to, jakou podobu by měly mít hranice jeho vlasti. O státních hranicích mají mnozí občané tak jako tak představy značně vágní. Někomu snad přinášejí i užitek, jinému zase škody. Za lidský život však nikdy nestojí. To je i základní myšlenka panevropského problému.“²³

Jde o polemický názor, se kterým nebudou souhlasit znalci novodobé české historie při vzpomínce na hanebnou dohodu v Mnichově. Buďme však spravedliví. MUDr. Flusser tuto polemickou myšlenku napsal v roce 1932. Odrážela jeho lékařské zkušenosti z 1. světové války, především z italské fronty, kde statisíce mladých mužů tři roky umírali pro nepodstatné změny hraničních čar.

O rok později, když se Hitler v roce 1933 stal německým kancléřem, byla Válka jako nemoc jednou z prvních knih, kterou nacisté a zfanatizovaní němečtí vysokoškolští studenti veřejně spálili. Tomuto barbarství údajně unikly jen 4 výtisky. Jeden z těchto vzácných exemplářů se zachoval v knihovně Národního muzea v Praze.

Přesto již v roce 1938 vyšla Flusserova kniha v Nizozemsku, v současné době je v němčině volně k přečtení i na internetu a humanistické myšlenky MUDr. Flussera zkoumají a oceňují myslitelé na celém světě. Zájem o knihu Emila Flussera roste zvláště od roku 1985, kdy byla Nobelovou cenou za mír oceněna Mezinárodní lékařská organizace pro prevenci nukleární války (IPPBW)²⁴, což vyvolalo zájem o předchůdce tohoto hnutí MUDr. Emila Flussera.

Lékařům neuniklo, že jako první docenil význam Flusserova mírové výzvy lékařům na celém světě Albert Einstein tím, že do knihy napsal krátkou, ale výstižnou předmluvu.

Předmluva Alberta Einsteina:

„Tuto knihu nelze číst bez hlubokého zaujetí. Je zajímavá už tím, že ozřejmuje psychické faktory patologické povahy, které svou živoucí součinností hrají roli ve válce a jejich přípravách. Musí zaujmout i toho, kdo nemá vůči válce jako takové nijak zásadně odmítavý postoj. Zájem by měl být o to silnější, vyniká-li autor, už s ohledem na svou lékařskou zkušenost, výjimečně rozsáhlou a nadto prohloubenou znalostí nejrůznějších vztahů týkajících se lidské přirozenosti vůbec ... Nechť tato kniha otevře oči současníkům, nechť uzdraví naše tak těžce ohrožené kulturní společenství!“²⁵

Dočkáme se českého překladu?

Moc si přeji, aby kniha *Krieg als Krankheit* konečně vyšla v češtině. Byl by to skvělý počín k 70. výročí porážky nacismu a uctění památky MUDr. Emila Flussera a jeho blízkých, kteří se v očích nacistických fanatiků provinili tím, že na otázku v „rasové inventuře“ zda jsou podle Norimberských „zákonů“ Židé napsali německy „Ja“

Proč se MUDr. Flusser dosud českého překladu nedočkal? Možná i pro následující věty v závěru knihy *Válka jako nemoc*, ve kterých se kriticky dotkl i uznávaných zakladatelů Československé republiky:

²³ *Krieg als Krankheit* str. 98

²⁴ International Physicians for the Prevention of Nuclear War (IPPNW) byla založena r. 1980 jako „nestranná mezinárodní federace lékařských organizací, věnující se výzkumu, výchově a šíření znalostí, souvisejících s odvrácením jaderné války. IPPNW sídlí v americkém Bostonu. Česká sekce IPPNW má název „Lékaři za bezpečný život na Zemi“

²⁵ Emil Flusser: *Krieg als Krankheit: Geleitwort*, překlad

„Válka je nemoc a žádná filosofie to nespraví. A každá politika, byť by byla eticky a filozoficky ještě fundovanější než Masarykova a Wilsonova, povede lidstvo jen do zkázy, pokud nesplňuje jednu podmínku: zabíjení lidí vyloučit z jakékoliv politiky. Aby dal Masaryk smysl a cíl světové válce, nazval ji „světovou revolucí“, a aby pomohla k vítězství nad imperialismem, vstoupila Amerika právě do této války. Válka však nemá žádný cíl, jako ho nemá nemoc. Jsou jen následky války, jako jsou následky nemoci“²⁶

Epilog

Již v první den německé okupace, 15. března 1939, byl MUDr. Emil Flusser zatčen při akci Gitter (Mříže). Seznamy aktivních odpůrců nacistického režimu připravilo Gestapo ještě před okupací Čech a Moravy, aby zabránilo jakýmkoliv protestům proti porušení smlouvy, uzavřené v Mnichově, kde se Hitler zavázal zajistit nedotknutelnost hranic zbytkového Československa.

I když byl Emil Flusser po několika hodinovém výslechu propuštěn, bylo jeho zatčení neblahým signálem, že na jeho protiválečné názory nacisté nezapomněli. Dnes se nám může zdát nepochopitelné, proč lidé tak moudří, jako MUDr. Flusser včas tzv. druhou Československou republiku neopustili. Při studiu dobových dokumentů ovšem zjistíme, že českoslovenští občané židovského původu, až na vzácné výjimky, neměli kam utéci. Bylo jen velice málo zemí, které se vůči nim zachovaly vstřícně a umožnily jejich emigraci. Před rokem 1939 ani nejpředvídavější myslitelé nepředpokládali, že by persekuce Židů nacisty mohly přerůst v obudnou realizaci průmyslově provedeného vyhlazování evropských Židů.

Před časem jsem při studiu archivních dokumentů sledoval zoufalý boj o život předválečného hlavního lékaře lázní Teplice nad Bečvou MUDr. Oskara Leo Sterna (1900 – 1972), kterému se podařilo vystěhovat i s rodinou do Mexika v létě r. 1940. Tříletá korespondence uznávaného lékaře s nacistickými úřady, která předcházela povolení k vycestování, je uložena v SOkA v Přerově, Potvrzuje jak obtížné bylo i pro smíšené rodiny (paní Sternová měla „arijský“ původ) povolení získat. Sternovi samozřejmě přišli o celý majetek. Včetně nově postavené vily, drahých obrazů a klenotů.

Rodina MUDr. Flussera se holocaustu nevyhnula. 18.4.1942 byl Emil Flusser, jeho manželka Emma i synové Petr, František a Jan deportováni z Českých Budějovic do Terezína transportem Akb č.296. Z Českých Budějovic do Terezína bylo tehdy deportováno 879 mužů, žen a dětí. Z nich přežilo jen 31.

Z rodiny MUDr. Emila Flussera se nezachránil nikdo. Již za 10 dní po násilném vystěhování z domova, 28. dubna 1942, byl MUDr. Emil Flusser, manželka, Emma a synové Petr, František a Jan převezeni transportem Ar č. 472 z Terezína do východopolského města Zamość, kde o nich jakékoliv stopy mizí. Jak je to možné?

Zamość byl před r. 1939 jedním z nekrásnějších polských renesančních měst. Byl přezýván Padovou severu, Roku 1580 byl založen na zelené louce bohatým kancléřem polského království a vrchním hejtmánem polsko-litevských vojsk Janem Zamoyským. Před začátkem 2. světové války v městě žilo 12.500 židovských obyvatel. Židé představovali 43% obyvatel města, v jejich rukou byla větší část obchodní, řemeslné i průmyslové infrastruktury města.

Po napadení Polska byl Zamość 14.9.1939 obsazen německou armádou, ale na základě dohody o rozdělení polského státu mezi Hitlerem a Stalinem byl v zápětí předán do sovětské správy. Židovští obyvatelé vítali Rudou armádu jako osvoboditele, protože se právem obávali zavedení rasistických norimberských „zákonů“ Avšak již začátkem října 1939, na základě dohody o upřesnění hranic okupovaného Polska z 28.9.1939, Zamoszcz definitivně připadl německým nacistům.

²⁶ Emil Flusser: str. 60 -61

Spolu s odcházející sovětskou správou a Rudou armádou město opustilo i několik tisíc místních Židů (údaje o počtu židovských emigrantů do SSSR se rozcházejí mezi 3000 – 5000). Celý první říjnový týden nebyli v Zamości ani sověšští, ani nacističtí okupanti. Německé jednotky a nacistická správa se navrátila teprve 7. října 1939 a místní Židy postupně zbavila základních lidských práv a nařídila jim otrockou pracovní povinnost.

Německé okupační úřady začaly rychle využívat bytové prostory, které se útekem části Židů z města uvolnily. Domy židovských majitelů byly „zabydleny“ 8000 Židů, kteří byli násilně vystěhováni z okolních vesnic, aby mohla být celá oblast germanizována.

Přepadení Sovětského Svazu Hitlerem v červnu 1941 znamenalo začátek předem připravené genocidy židovských obyvatel. v tzv. polském Generálním gouvěrnementu, nazvané Operace Reinhard. 40 km jihovýchodně od města Zamość nacisté vybudovali vyhlazovací tábor Belzec, První ze tří vyhlazovacích táborů na území předválečného Polska. Belzec fungoval do začátku roku 1943 a bylo v něm vyvražděno od března 1942 v plynových komorách 435.000 Židů. Od konce března 1942 dostávala židovská rada ghetta v Zamości tajné prosby od stejných rad z Lublinu (Lublin Judenrat), a z dalších polských měst, aby se pokusila zjistit osudy tisíců deportovaných Židů, kteří každodenně přijíždí vlaky do Belzecu. Předseda židovské rady v Zamości, právník Grafinkel i přes několik přímých svědectví uprchlíků z Belzecu, kteří ho informovali, že všichni transportovaní do tábora byli zavražděni v plynových komorách svědectvím neuvěřil do 17. dubna 1942, kdy operace Reinhard začala neuvěřitelně brutálním způsobem i Zamości. Několik stovek Židů, kteří se během 3 hodin stanovených k soustředění do transportu smrti nedostavili na určené místo bylo zastřeleno v bytech nebo na ulicích, během následujících dvou týdnů bylo na smrt do Belzecu odvezeno 4.700 – 4.800 Židů, mezi nimi zhruba 1000, kteří byli do Zamości dopraveni z Protektorátu a z Německa, Současně byla na popraviště přeměněna i tzv. Zamojská rotunda, pevnost, chránící asi 500 m od Starého města Zamość, hranice Kongresového království. Části bývalého Polska, po trojím rozdělení patřící k carskému Rusku.

Osudy MUDr. Emila Flussera, lékaře dobromila, který vyzval lékaře, aby napomohli vyléčit prastaré onemocnění lidstva - války, se tragicky naplnily buď přímo v úchvatném renesančním městě, nebo v prvním z nacistických likvidačních táborů. Jeho odkaz, vyjádřený hlavně knihou „Válka jako onemocnění“ by však neměl být zapomenut.